

institutions and the social workers that work in them are increasing. In the social sphere, specialists who know how to work with people, who understand and know their role in society, are able to use the acquired knowledge, skills and skills in practice, that is, professionally competent, are needed. Therefore, society's demand for a higher education system is the effective training of a qualified social worker of the appropriate level and profile, competent, who is fluent in the profession and oriented in related fields of activity, ready for permanent professional growth, social and professional mobility.

Key words: competence, communicative competence, professional-communicative competence of specialist of social work, culture of speech behavior, formation, specialist of social work, social-pedagogical activity, vocational education, professional communication, professional qualities.

Отримано 18.03.2019

УДК 376.-056.36:373

О. М. Опалюк

Sedoy74@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-5956-0163

Л. П. Мартинюк

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В АРТ- ТЕРАПЕВТИЧНІ МЕТОДИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Опалюк О. М., Мартинюк Л. П. Особливості впровадження нетрадиційних технік образотворчого мистецтва в арт-терапевтичні методики соціальної роботи. У статті розглянуто особливості впровадження нетрадиційних технік образотворчого мистецтва в арт-терапевтичні методики соціальної роботи. Образотворче мистецтва відіграє велику роль у формуванні гармонійної особистості. Зокрема, нетрадиційне малювання значною мірою впливає на розвиток художнього смаку дітей і являється однією з складових частин загального процесу її виховання. Способом нетрадиційного малювання можна роздивитись внутрішній світ дитини, відчувати її неповторність і своєрідність, визначити емоційний стан, якісь скриті комплекси, проблеми чи страхи. Образи, які виникають в уяві дитини і відтворюються на папері, здатні

допомогти виявити та передати таким безпечним і своєрідним способом всі ті думки, почуття, прагнення та бажання, які так складно передати словами. Нетрадиційне малювання відіграє важливу роль в основному психічному та інтелектуальному розвитку дитини. Адже орієнтуватися потрібно не на кінцевий продукт – власне малюнок, а на сам процес малювання, в ході якого дитина виражає свою індивідуальність та формує ряд можливостей. У статті проаналізовано особливості вивчення нетрадиційних технік образотворчого мистецтва в арт-терапевтичних методиках соціальної роботи з дітьми.

Ключові слова: образотворче мистецтво, нетрадиційні техніки, , арт-терапевтичні методики, соціальна робота. креативність, творче мислення, творчі здібності, зображувальна діяльність, образотворча діяльність, естетичний вплив, творча активність дітей, творчість.

Опалюк О. Н., Мартынюк Л. П. Особенности внедрения нетрадиционных техник изобразительного искусства в арт-терапевтические методики социальной работы. В статье рассмотрены особенности внедрения нетрадиционных техник изобразительного искусства в арт-терапевтические методики социальной работы. Изобразительное искусства играет большую роль в формировании гармоничной личности. В частности, нетрадиционное рисование в значительной степени влияет на развитие художественного вкуса детей и является одной из составных частей общего процесса его воспитания. Способом нетрадиционного рисования можно рассмотреть внутренний мир ребенка, почувствовать ее неповторимость и своеобразие, определить эмоциональное состояние, какие скрытые комплексы, проблемы или страхи. Образы, возникающие в воображении ребенка и воспроизводятся на бумаге, способные помочь выявить и передать таким безопасным и своеобразным способом все те мысли, чувства, стремления и желания, которые так сложно передать словами. Нетрадиционное рисование играет важную роль в основном психическом и интеллектуальном развитии ребенка. Ведь ориентироваться нужно не на конечный продукт - собственно рисунок, а на сам процесс рисования, в ходе которого ребенок выражает свою индивидуальность и формирует ряд возможностей. В статье проанализированы особенности изучения нетрадиционных техник изобразительного искусства в арт-терапевтических методиках социальной работы с детьми.

Ключевые слова: изобразительное искусство, нетрадиционные техники, арт-терапевтические методики, социальная работа. креативность, творческое мышление, творческие способности, изобразительная деятельность, изобразительная деятельность, эстетическое воздействие, творческая активность детей, творчество.

Постановка проблеми. Найпоширеніший і найбільш вивчений на сьогоднішній день вид арт-терапії – це малювання або ізотерапія. Саме арт-терапія не має обмежень у використанні, та є особливо цінною і для дорослих і для дітей, яким часом важко описати словами свої радісні чи сумні емоції, адже допомагає зменшити рівень стресу, справитись з тривогами та страхами. І тоді на допомогу приходять пензлик, або інші способи, які є в арт-терапії [3].

У процесі арт-терапії розвивається мова дітей: засвоєння назв форм, кольорів і їх відтінків, просторових позначень сприяє збагаченню словника; висловлювання в процесі спостережень предметів і явищ, при обстеженні предметів, будівель, а також при розгляданні ілюстрацій, репродукцій з картин художників позитивно впливають на формування зв'язного мовлення. В процесі аналізу робіт в кінці творчої діяльності діти розповідають про свої малюнки, ліплення, аплікації, висловлюють судження про роботи інших дітей. Залучення образних порівнянь, віршованих текстів для естетичної характеристики предметів сприяє розвитку у дітей образної, виразної мови. При проведенні художньо-творчої діяльності створюються сприятливі умови для формування таких якостей особистості, як допитливість, ініціатива, розумова активність і самостійність.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій свідчить, що образотворча діяльність відіграє велике значення для всебічного розвитку особистості. У процесі роботи з нетрадиційними техніками образотворчого мистецтва в дітей формуються спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності. Над цією темою працювали: Я. М. Анісімова, І. В. Гончар, А. Ф. Михайліченко, Н. В. Погрібняк та ін.

Формулювання мети статті. У статті розглянуто особливості впровадження нетрадиційних технік образотворчого мистецтва в арт-терапевтичні методики соціальної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. "Витоки здібностей та обдарувань дітей – на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, йдуть найтонші струмочки, які живлять джерело творчої

думки", на думку В.О. Сухомлинського.

Арт-терапія – дуже м'який і безпечний спосіб доторкнутись до внутрішнього світу та емоцій (як для дорослих, так і дітей). Створюється атмосфера безумовного прийняття за рахунок визнання достоїнств, розуміння потреб дитини, формування успішності, значущості, здібності та визнання. У дитини формується уявлення про те, що до її думки дослуховуються, що вона може долати труднощі, що є сенс прагнути більшого та можливості досягати успіху [3].

Створюючи малюнок, дитина контролює свої дії поданням зображуваного предмета і оцінює їх. Уявлення, потрібні для малювання, утворюються в процесі сприйняття. Художньо-естетичний розвиток передбачає розвиток передумов ціннісно-сислового сприйняття і розуміння творів мистецтва, світу природи; становлення естетичного ставлення до навколишнього світу; формування елементарних уявлень про види мистецтва; сприйняття музики, художньої літератури, фольклору; стимулювання співпереживання персонажам художніх творів; реалізацію самостійної творчої діяльності дітей (образотворчої, конструктивно-модельної, і ін.). Тому художнє виховання дітей необхідно починати в ранньому віці. Види творчості можуть бути абсолютно різними: образотворче мистецтво, декоративно-прикладне, музика, література, танці - головне, щоб дитина з малих років вбирав художню культуру. Щоб вона стала невід'ємною частиною його життя і зробила формує вплив на його особистість в цьому і допомагають заняття з арт – терапії.

Арт-терапія допомагає емоційно розкритись – і дорослим, і дітям. Основна мета полягає в гармонізації психічного стану особистості через розвиток здатності самовираження і самопізнання. Цінність застосування мистецтва в терапевтичних цілях полягає в тому, що з його допомогою можна на символічному рівні висловлювати і досліджувати усі наші почуття та емоції: любов, сум, образу, злість, страх, радість і т.п. [3].

Образотворча діяльність в арт – терапії - це специфічне образне пізнання дійсності. І як будь-яка пізнавальна діяльність вона має велике значення для розумового та естетичного виховання дітей. Оволодіння умінням зображувати неможливе без розвитку зорового сприйняття - спостереження. Для того щоб намалювати, виліпити будь-якої предмет, попередньо треба добре з ним познайомитися, запам'ятати його форму, величину, конструкцію, колір, розташування частин і об'єднати це все в єдине ціле.

Інтерес до роботи в учнів значно підвищується, якщо

застосовувати нетрадиційні форми роботи, які полегшують процес виконання зображення: малювання долоньками, пальчиками, штампами, ватними тампончиками; ниткографія; малювання «по мокрому»; малювання восковою крейдою; «набризгом» тощо (за вибором вчителя) [2].

Малювання є одним з яскравих і провідних видів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, який рано освоюється дітьми. Художня діяльність формує і розвиває людину різнобічно, впливає на його духовний світ в цілому. Вона розвиває окомір, моторику, поглиблює і направляє емоції, збуджує фантазію, змушує працювати думку, розширює кругозір, формує моральні принципи. Види образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва беруть участь не тільки в розвитку художніх, а й універсальних здібностей. До того ж робота пальцями розвиває координацію рухів, моторику. Малюючи, дитина відображає і впорядковує свої знання про світ, усвідомлює себе в ньому. Таким чином, малювати дитині так само необхідно, як і розмовляти.

Залучаючи дітей до сприйняття доступного образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, ми допомагаємо йому не тільки краще розуміти і відчувати світ, але тим самим краще зрозуміти і сенс його власної образотворчої діяльності. Щоб дитина згодом не втратив інтересу до малюнка, доцільно в ігровій формі ознайомити його з найпростішими і доступними йому способами зображення, навчити користуватися образотворчими матеріалами.

Важливо, щоб у дитини з самого початку формувалися правильні технічні навички. Тому необхідні увага до дій дитини, терплячий і наполегливий показ, повторення способів дії, вправи дітей і контроль з боку дорослих. Заохочення дуже важливо і в цей період розвитку дитини.

Гуманізм, оптимізм змісту дитячого малюнка - показник природної довірливості, доброзичливості людини. Дитина як би спочатку несе в собі багато кращі риси людства, ті загальнолюдські цінності, які зафіксовані у всіх світових релігіях, міфах, легендах, казках.

Поряд з виразністю і грамотністю дитячих робіт слід виділити і таке їх якість, як оригінальність. Своєрідність, унікальність дитячих робіт - відносне якість. Воно може поєднуватися з грамотністю, виразністю, але може бути і єдиною характеристикою образу. Тобто малюнок дитини може бути і неписьменний, виразний, але відрізнятися своєрідним рішенням завдання.

Слід особливо підкреслити роль малювання у розвитку сприйняття простору і просторових уявлень. Розвиток у дітей сприйняття, уявлень та інших психічних процесів неможливе без активної участі мислення. В ході образотворчої діяльності учень змушений виробляти ряд інтелектуальних операцій: осмислювати структуру наочно сприйманого об'єкта, намічати послідовність виконання малюнка, порівнювати малюнок з об'єктом, зіставляти частини малюнка між собою і т.д. [1].

Нетрадиційні техніки малювання – це спосіб створення нового, оригінального витвору мистецтва, це поштовх до розвитку уяви, творчості, прояву самостійності, ініціативи, вираження індивідуальності.

Нетрадиційні образотворчі техніки малювання - це ефективний засіб зображення, що включає нові художньо-виразні прийоми створення художнього образу, композиції і колориту, це величезна можливість для дітей думати, пробувати, шукати, експериментувати, а найголовніше, самовиражатися, що дозволяє забезпечити найбільшу виразність образу в творчій роботі під час занять з арт – терапії .

Основними завданнями занять з арт – терапії є: розвиток особистісної цілісної духовності та формування естетичної культури; розвиток естетичного і емоційного ставлення до творів декоративного мистецтва та дизайну, вміння розуміти та цінувати народну художню творчість.

Розглянемо декілька видів декоративно-прикладного мистецтва під час арт – терапевтичних занять:

Ебру – малювання фарбами на спеціальній рідині (у 2 л води заварити 6 ст.л. картопляного крохмалю і настояти протягом 8–10 год) або додати у воду канцелярський клей. Для нанесення фарб на поверхню можна використовувати піпетки, пензлики, а малюнок створювати за допомогою шила, зубочисток. Готове зображення переноситься на аркуш паперу.

Малювання піском - та на піску на підсвіченому планшеті успішно використовується для корекції поведінки гіперактивних і дуже збудливих дітей.

Торцювання – вид паперового рукоділля, за допомогою якого можна створювати дивовижні об'ємні картини, мозаїки, панно, декоративні елементи інтер'єру, листівки за допомогою гофрованого паперу. Дуже популярна техніка у світі рукоділля з дуже легким способом виконання та незвичайним ефектом «пухнастості».

Квілінг – мистецтво скручування довгих та вузьких смужок паперу. Орнаменти, зроблені з маленьких паперових «баранців», –

результат клопіткої, майже ювелірної роботи та інші.

А у старшому дошкільному віці діти можуть освоїти ще більш складні нетрадиційні техніки: малювання піском; малювання мильними бульбашками; малювання м'ятою папером; кляксографія з трубочкою; монотипія пейзажна; друк за трафаретом; монотипія предметна; кляксографія звичайна; пластилинографія. Кожна з цих технік – це маленька гра. Їх використання дозволяє дітям відчувати себе розкутіші, сміливіші, розвиває уяву, дає повну свободу для самовираження [4].

Справжня цінність нетрадиційних прийомів малювання полягає не в якості роботи, а в тому, що діти отримують радість від самого процесу. Використання різноманітних нетрадиційних прийомів розвиває творчий потенціал дітей. Педагогу ж різноманітність образотворчих прийомів дозволяє ставити перед дітьми нові завдання, і стимулює творчу активність. До того ж нетрадиційні прийоми і техніки образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва розвивають у дітей логічне і абстрактне мислення, фантазію, спостережливість і найголовніше – впевненість в собі. У дітей зростає інтерес до образотворчої діяльності. Вони більш творчо вдивляються в навколишній світ, вчаться знаходити різні відтінки. Набувають досвіду естетичного сприйняття. Діти створюють новий оригінальний продукт. Виявляють творчість, реалізують свої задуми, і мрії.

Нетрадиційні прийоми відіграють велику роль у розвитку дітей. Бажання творити – внутрішня потреба дитини, вона виникає у нього самостійно і відрізняється надзвичайною щирістю. У різних видах дитячої діяльності з використанням нетрадиційних прийомів зображення дошкільнятам надається можливість експериментувати.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Образотворча та декоративно-прикладна діяльність виконує терапевтичну функцію, відволікаючи дітей від сумних подій, образ, знімає нервову напругу, страх, забезпечує позитивний емоційний стан. Також в процесі образотворчої діяльності дитина відчуває різні почуття - радіє створеному ним красивому зображенню, засмучується, якщо щось не виходить, прагне подолати труднощі. У дитини вдосконалюється спостережливість і естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності, розвиваються спеціальні уміння та навички.

Отже, образотворча та декоративно-прикладна діяльність під час занять з арт – терапії цікава, захоплююча для дітей, так як вона має можливість передати свої враження про навколишню дійсність з допомогою олівців, фарб, пластиліну, паперу тощо. Цей процес

викликає у нього почуття радості. У зв'язку з цим слід ширше розуміти виховні можливості арт – терапії не зводячи її до розвитку умінь і навичок. Отже, впровадження нетрадиційних технік образотворчого мистецтва в арт-терапевтичні методики соціальної роботи допомагають малюкам і дорослим побороти агресію і негатив, навчитися виражати свої погляди і почуття, підняти самооцінку, вирішити наявні конфлікти і проблеми, а також привести свої думки і почуття до гармонії та любові, що прямує до щастя.

Перспективи подальших розвідок з цього напрямку: створити експериментальну адресну методику нетрадиційних технік образотворчого мистецтва з метою впровадження в арт-терапевтичні методики соціальної роботи.

Бібліографія

1 Бабій, І. В. (2014). Образотворче мистецтво з спеціальною методикою: навчально-методичний посібник. Умань: ВПЦ «Візаві».

2. Дмитрієва, І. В., Омелянович, І. М. Програма для спеціальних загальноосвітніх шкіл для дітей з вадами розумового розвитку (помірна розумова відсталість). <http://old.mon.gov.ua/images/files/doshkilna-crednyia/osoblyvi-potreby/navch-program/3.doc>

3. Пекарюк, Р. В. АРТ-терапія для дітей. Творчо-корекційно розвиваючі заняття. <http://rostislava.in.ua/majbutni-podii/art-terapiya-dlya-ditej-korekcijno-tvorchi-zanyattya/>

4. Пономарьова, Г. Г. Нетрадиційні техніки малювання в дитячому садку та їх роль в розвитку дітей дошкільного віку. <http://ditsad.com.ua/konsultac/konsultac2983.html>

References

1. Babiy, I. V. (2014). Fine arts with a special methodology: educational-methodical manual. Uman: Vizavi. [in Ukrainian].

2. Dmitrieva, I. V, Omelyanovich I. M. Program for special general schools for children with intellectual disabilities (moderate mental retardation). Retrieved from <http://old.mon.gov.ua/images/files/doshkilna-crednyia/osoblyvi-potreby/navch-program/3.doc> [in Ukrainian].

3. Pekaryuk, R. V. ART therapy for children. Creative and correctional classes. Retrieved from <http://rostislava.in.ua/majbutni-podiii/art-terapiya-dlya-ditej-korekcijno-tvorchi-zanyattya/> [in Ukrainian].

4. Ponomareva, G. G. Nontraditional drawing techniques in a kindergarten and their role in the development of children of preschool age. Retrieved from <http://ditsad.com.ua/konsultac/konsultac2983.html> [in Ukrainian].

Opaluk O. N. Features of introduction of non-traditional techniques of fine arts in art-therapeutic methods of social work. The article considers the peculiarities of the introduction of non-traditional techniques of fine arts in the art-therapeutic methods of social work. Fine art plays an important role in shaping a harmonious personality. In particular, non-traditional painting has a significant influence on the development of artistic taste of children and is one of the components of the overall process of its education. The method of non-traditional drawing can look at the inner world of the child, feel its originality and originality, determine the emotional state, some hidden complexes, problems or fears. Images that arise in the imagination of a child and are reproduced on paper can help to identify and convey all those thoughts, feelings, aspirations and desires that are so difficult to convey in words in such a safe and original way. Nontraditional painting plays an important role in the basic mental and intellectual development of the child. After all, it is not necessary to focus on the final product - the actual drawing, but on the drawing process itself, during which the child expresses his personality and forms a number of possibilities. The article analyzes the peculiarities of the study of non-traditional techniques of fine arts in the art-therapeutic methods of social work with children. The article outlines the essence, structure and stage-by-stage of the introduction of non-traditional techniques of fine arts on art-therapeutic occupations, and considers the main concepts that describe this process. It is proved that non-traditional techniques of fine art are the most natural and fascinating type of activity of children and adults, in which they realize the need for self-expression, form aesthetic taste, a sense of harmony, expand the horizons, develop creative abilities, fine motor skills, artistic perception of life. The introduction of non-traditional techniques of fine arts in the art-therapeutic methods of social work helps children and adults to overcome aggression and negativity, learn to express their views and feelings, raise self-esteem, resolve existing conflicts and problems, and bring their thoughts and feelings to harmony and love.

Key words: fine arts, non-traditional techniques, art-therapeutic techniques, social work. creativity, creative thinking, creative abilities, figurative activity, visual activity, aesthetic influence, creative activity of children, creativity.

Отримано 26.02.2019